

Byla C-693/19

Prašymo priimti prejudicinį sprendimą santrauka pagal Teisingumo Teismo procedūros reglamento 98 straipsnio 1 dalį

Gavimo data:

2019 m. rugsėjo 13 d.

Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas:

Tribunale di Milano (Italija)

Nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą priėmimo data:

2019 m. rugpjūčio 10 d.

Ieškovės:

SPV Project 1503 Srl

Dobank SpA

Atsakovas:

YB

Pagrindinės bylos dalykas

Vykdomo procesas – Priverstinė ekspropriacija

Prašymo priimti prejudicinį sprendimą dalykas ir teisinis pagrindas

Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 47 straipsnio ir 1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyvos 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais (OL L 95, 1993 4 21, p. 29, specialusis leidimas lietuvių k., 15 sk., 2 t., p. 288) 6 ir 7 straipsnių aiškinimas.

Prejudicinis klausimas

Ar ir, jei taip, kokiomis sąlygomis pagal Direktyvos 93/13/EEB 6 ir 7 straipsnius ir Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 47 straipsnį yra draudžiamos tokios kaip nagrinėjamosios nacionalinės teisės nuostatos, pagal kurias

vykdantysis teismas negali pats peržiūrėti įsiteisėjusio teismo vykdomojo rašto turinio ir, jeigu vartotojas ketina remtis galiojančios sutarties, dėl kurios išduotas vykdomasis raštas, sąlygos nesąžiningumu, tam teismui draudžiama nepaisyti numanomoms *res judicata* galios?

ES teisės nuostatos, kuriomis remiamasi

Pagrindinių teisių chartija

Direktyva 93/13/EEB

Nacionalinės teisės nuostatos, kuriomis remiamasi

2005 m. rugsėjo 6 d. *Decreto legislativo n. 206* (Įstatyminis dekretas Nr. 206, vadinamasis *Codice del consumo* (Vartotojų kodeksas)) 33 straipsnio 1 dalis ir 2 dalies f punktas:

„1. Nesąžiningomis laikomos tokios vartotojo ir pardavėjo ar tiekėjo sudarytos sutarties sąlygos, dėl kurių, nepaisant sąžiningumo reikalavimo, vartotojo nenaudai atsiranda didelis neatitikimas tarp sutartyje nustatytų teisių ir pareigų.

2. Kol neįrodoma kitaip, nesąžiningais laikomi punktai, kurių tikslas arba poveikis yra:

<...>

f) reikalauti, kad įsipareigojimų neįvykdymo arba pavėluoto įvykdymo atveju vartotojas kaip kompensaciją sumokėtų akivaizdžiai per didelę pinigų sumą, kaip delspinigius arba kitą lygiavertę priemonę; <...>“

ir 36 straipsnis:

„1. Pagal 33 ir 34 straipsnius laikomos nesąžiningomis sąlygos negalioja; likusi sutarties dalis lieka galioti.

<...>

3. Sutarties sąlygos pripažįstamos negaliojančiomis tik vartotojo naudai ir teismas tai gali padaryti *ex officio*“.

Trumpas faktinių aplinkybių ir proceso apibūdinimas

- 1 Atsakovas YB sudarė kelias paskolos sutartis, kurių bendra vertė – 18 200 EUR, su bendrove *Findomestic Banca SpA*, o ji perleido savo skolinį reikalavimą bendrovei *Activa Factor SpA*. Pastaroji savo ruožtu perleido tą patį reikalavimą ieškovei *SPV Project 1503 Srl* (toliau – SPV).

- 2 Pagal tų paskolos sutarčių sąlygas, už vėlavimą vykdyti paskolos grąžinimo pareigą bus taikomos baudos ir delspinigiai.
- 3 Vadovaudamasi tomis sąlygomis, SPV įteikė YB nurodymą sumokėti; skolininkas to nurodymo neapskundė, todėl jis įsiteisėjo. Vėliau SPV įteikė YB jo skolinių reikalavimų tam tikriems bankams arešto aktą. Arešto akte buvo nurodyta 31 332 EUR suma.
- 4 Šią sumą sudarė: 16 290,52 EUR „nurodyme [sumokėti] nurodyta pagrindinė suma“, 13 539,27 EUR „nurodyme [sumokėti] nurodyta palūkanų suma“ ir likusi suma, kurią sudarė išlaidos bei atlyginimai.
- 5 Per posėdį SPV nurodė, kad jo skolinio reikalavimo suma yra lygi 34 479,25 EUR.
- 6 Vykdomo proceso metu, manydamas, kad sutarties sąlyga dėl delspinigių normos (didesnės kaip 14 % per metus) galima laikyti nesąžininga, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas paklausė skolininko, ar jis ketina remtis tuo, kad sutarties sąlygos dėl delspinigių yra nesąžiningos, nes, jei tai bus nustatyta, dėl to gali būti sumažintas SPV skolinis reikalavimas.

Esminiai pagrindinės bylos šalių argumentai

- 7 Ekspropriacijos procedūros metu YB pareiškė, kad ketina remtis tuo, kad sutarties sąlyga dėl delspinigių normos yra nesąžininga. Remdamasis 2010 m. lapkričio 9 d. Teisingumo Teismo sprendimu byloje *VB Pénzügyi Lízing Zrt., C-137/08*, (ECLI:EU:C:2010:659) prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nusprendė, kad gali *ex officio* įgyvendinti tyrimo įgaliojimus, kad nustatytų, ar sutarties sąlyga dėl delspinigių normos yra nesąžininga.
- 8 SPV tvirtino, jog negalima nepaisyti aplinkybės, kad nurodymas sumokėti buvo įgijęs *res judicata* galią, nes ši galia padeda užtikrinti teisinį tikrumą. Be to, ji pažymėjo, kad pareiga įrodyti, jog ta sutarties sąlyga yra nesąžininga, tenka YB, ir nurodė, kad sutartyje nustatyti delspinigių norma nebuvo itin aukšta.

Trumpas prašymo priimti prejudicinį sprendimą pagrindimas

- 9 Pagal *Corte di cassazione* (Kasacinis teismas, Italija) jurisprudenciją *res judicata* principas taikomas ne tik pačiam sprendimui, bet ir priešastims, kurios, net jei vien numanomai, sudaro jo loginį ir teisinį pagrindą. Šis požiūris taikytinas ir nurodymui sumokėti tam tikrą pinigų sumą, kuris, jei neapskustas, įgyja *res judicata* galią ne tik dėl pareikšto skolinio reikalavimo, bet ir dėl vykdomojo rašto, kuris dėl jo išduotas, ir taip užkertamas kelias bet kokiam atitinkamo reikalavimo pagrindų nagrinėjimui.

- 10 Šis jurisprudencijoje suformuotas principas, vadinamas numanoma *res judicata* galia, grindžiamas loginiu argumentu: jeigu teismas priėmė sprendimą konkrečiu klausimu, akivaizdu, kad jis išsprendė visus kitus klausimus, kurie laikytini preliminariais to konkrečiai išspręsto klausimo atžvilgiu.
- 11 Išdavus nurodymą sumokėti, kreditorius gali, įteikęs vykdomąjį raštą ir pranešęs apie turto areštą, pradėti priverstinės ekspropriacijos procedūrą. Vykdamas trečiųjų asmenų nuosavybės ekspropriaciją, kreditorius, remdamasis vykdomuoju raštu, priverstinai nusavina (pranešdamas apie turto areštą) savo skolininko skolinius reikalavimus trečiosioms šalims.
- 12 Remiantis *Corte di cassazione* (Kasacinis teismas) jurisprudencija, ekspropriacijos procedūra, kitaip nei bylos nagrinėjimas iš esmės, „yra ne veiksmų, atliktų siekiant vieno galutinio tikslo, tęstinė seka, o šalutinių procesų seka, t. y. atskira seka veiksmų, kuriuos nurodoma atlikti vadovaujantis viena po kitos priimtomis atskiromis priemonėmis“. Iš tikrųjų vykdomo proceso metu teismas įgyvendina leidimų suteikimo įgaliojimus „tik valdydamas vykdomąjį procesą, kad veiksmai, iš kurių jis yra sudarytas, būtų tinkamai atlikti vadovaujantis greitumo ir tikslingumo kriterijais“. Taigi galimybė naudotis teise priimti sprendimus yra atmetama.
- 13 Kalbant apie įgaliojimus, kurie gali būti vykdančiojo teismo įgyvendinami *ex officio*, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas taip pat pažymi, kad vykdomo sąlyga yra galiojančio vykdomojo dokumento buvimas. Todėl vykdomasis raštas turi galioti visą ekspropriacijos laiką, nes kitu atveju jis taptų nevykdytinas. Taigi vykdamasis teismas turi įgaliojimą (pareigą) tikrinti, ar vykdomasis raštas egzistuoja vykdomo proceso pradžioje ir visą jo laiką, o jo nebelikus privalo nutraukti procesą. Tačiau vykdančiojo teismo veikimo *ex officio* sritis yra susijusi tik su vykdomojo rašto buvimu, bet ne su jo „vidiniu turiniu“.
- 14 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas taip pat nurodo, kad, nusavinant skolinius reikalavimus, trečiasis asmuo (t. y. skolininkas, dėl kurio pradėtas vykdomo procesas, skolininkas) nuo turto arešto akto įteikimo momento tampa jo mokėtinų sumų saugotoju neviršijant vykdomajame rašte nurodytos skolinio reikalavimo sumos ir privalo pranešti kreditoriui, „kokius daiktus arba kokias sumas yra įsiskolinęs ar turi ir kada privalo sumokėti pinigus arba pristatyti daiktus“ (Civilinio proceso kodekso 547 straipsnio 1 dalis).
- 15 Galiausiai, dabartiniame pagrindinės bylos etape vykdamasis teismas turi įgaliojimus *ex officio* ne tik nustatyti, ar vykdomasis raštas egzistuoja, bet ir kiekybiniu požiūriu teisingai nustatyti skolinio reikalavimo sumą, tačiau, verta pakartoti, ne esminį dokumento turinį.
- 16 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas taip pat primena Teisingumo Teismo jurisprudenciją, pagal kurią „Direktyva [93/13] nustatyta apsaugos sistema pagrįsta tuo, kad vartotojas yra mažiau palankioje padėtyje nei pardavėjas ar paslaugų teikėjas tiek kalbant apie derybinę galią, tiek apie turimą

informaciją, todėl jis priverstas sutikti su pardavėjo ar tiekėjo iš anksto parengtomis sąlygomis ir negali daryti įtakos jų turiniui“ ir „Direktyvos [93/13] 6 straipsniu siekiamas tikslas, kuris įpareigoja valstybes nares numatyti, kad nesąžiningos sąlygos vartotojams neprivalomos, gali būti pasiektas tik tuo atveju, jeigu vartotojas pats gali remtis šių sąlygų nesąžiningumu. Sprendžiant ginčus, kurie dažnai kyla dėl nedidelių sumų, advokatams mokamas atlyginimas gali būti didesnis už ginčijamų interesų sumą, o tai gali atgrasyti vartotoją nuo priešinimosi nesąžiningos sąlygos taikymui. Nors nagrinėjant tokio tipo ginčus pagal daugelio valstybių narių procesinės teisės normas pavieniai asmenys turi galimybę gintis patys, yra realus pavojus, kad vartotojas, visų pirma dėl neišmanymo, nesikreips į teismą dėl sutarties sąlygos, kuria remiamasi prieš jį, neteisėtumo. Tai reiškia, kad veiksminga vartotojo apsauga gali būti užtikrinta tik tuo atveju, jeigu nacionalinis teismas turi teisę tokią sutarties sąlygą įvertinti *ex officio*“ (2000 m. birželio 27 d. Sprendimas *Océano Grupo Editorial ir Salvat Editores*, C-240/98 – C-244/98, EU:C:2000:346, 25 ir 26 punktai).

- 17 Kaip nurodo prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, Sprendime *Océano* nurodyta teismo teisė 2009 m. birželio 4 d. Sprendime *Pannon GSM Zrt*, C-243/08, (EU:C:2009:350) buvo pripažinta tikra pareiga *ex officio* įvertinti, ar sutarties sąlyga yra nesąžininga, kaip suformuluota Sprendimo *Pannon* 35 punkte, „kai tik jam tampa žinomos šiuo atžvilgiu reikalingos teisinės ir faktinės aplinkybės“ (ir būtinai, kai vartotojas išreiškia ketinimą remtis sutarties sąlygos nesąžiningumu ir neprivalomu taikymu). Ši pareiga dera su teismo užduotimi užtikrinti apsaugos, kurią siekiama užtikrinti Direktyvos 93/13 nuostatomis, veiksmingumą.
- 18 Be to, Teisingumo Teismas nusprendė, kad Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalis yra „imperatyvi nuostata, kuri, atsižvelgiant į tai, kad viena iš sutarties šalių yra mažiau palankioje padėtyje, formalią pusiausvyrą, kurią ji nustato tarp sutarties šalių teisių ir pareigų, siekia pakeisti į realią pusiausvyrą, galinčią atkurti pastarųjų lygybę“ ir kad „viešojo intereso, kuriuo remiasi apsauga, kurią direktyva užtikrina vartotojams, pobūdis ir svarba, be kita ko, pateisina, kad nacionalinis teismas turėtų savo iniciatyva įvertinti nesąžiningą sutarties sąlygos pobūdį ir taip atsverti tarp vartotojo ir pardavėjo ar tiekėjo esantį pusiausvyros nebuvimą“ (2006 m. spalio 26 d. Sprendimas *Mostaza Claro*, C-168/05, EU:C:2006:675, 36 ir 38 punktai). Direktyva 93/13 užtikrinamos apsaugos svarba vartotojui taip pat buvo patvirtinta sprendimais, kuriuose Teisingumo Teismas, vadovaudamasis lygiavertiškumo principu (kuriuo – kartu su apsaugos veiksmingumo principu – yra ribojamas valstybių narių procesinės autonomijos principas), Direktyvos 93/13 6 straipsnį prilygino nacionalinės teisės nuostatomis, kurios nacionalinės teisės sistemoje laikomos viešosios tvarkos nuostatomis (žr., *inter alia*, 2016 m. gruodžio 21 d. Teisingumo Teismo sprendimą *Gutiérrez Naranjo*, C-154/15, C 307/15 ir C-308/15, EU:C:2016:980, 54 punktas).
- 19 Toks požiūris, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismo nuomone, aiškėja iš sprendimų, kuriais, taikant lygiavertiškumo principą, dabar – apsaugos veiksmingumo principą, nacionaliniam teismui buvo suteikti tyrimo įgaliojimai

(žr., *inter alia*, 2010 m. lapkričio 9 d. sprendimą *VB Pénzügi Lízing Zrt.*, C 137/08, ECLI:EU:C:2010:659), ir iš sprendimų, kuriuose tam tikromis sąlygomis buvo numatyta galimybė neatsižvelgti į *res judicata* galią.

- 20 Atsižvelgdamas į pastaruosius sprendimus, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas primena 2009 m. spalio 6 d. Sprendimą *Asturcom*, C-40/08, EU:C:2009:615, kurio 53 punkte Teisingumo Teismas nusprendė, kad „jeigu nacionalinis teismas, nagrinėjantis ieškinį dėl galutinio arbitražo sprendimo priverstinio vykdymo, pagal vidaus procesines normas turi savo iniciatyva įvertinti arbitražinės išlygos neatitikimą nacionalinėms imperatyvioms normoms, jis taip pat privalo savo iniciatyva įvertinti šios išlygos nesąžiningą pobūdį pagal [Direktyvos 93/13] 6 straipsnį.“
- 21 Tame sprendime Teisingumo Teismas atmetė galimybę, kad, taikant veiksmingos apsaugos principą, Ispanijos teismas, kuriam buvo pateiktas prašymas vykdyti neapskustą arbitražo sprendimą, priimtą procese, kuriame vartotojas nedalyvavo, turėjo teisę *ex officio* pareikšti, kad sutarties sąlyga yra nesąžininga (nagrinėjamu atveju tai yra sutarties sąlyga, kurioje buvo nustatyta arbitražo įstaigos buveinės vieta).
- 22 Toje pačioje byloje, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismo teigimu, generalinė advokatė V. Trstenjak padarė kitokią išvadą, kad nacionalinio teismo *ex officio* priimtas sprendimas yra geriausiai Direktyvoje 93/13 nustatyta vartotojų apsaugos tikslą atitinkantis sprendimas ir kad vartotojo inertiškumas procese, kurį užbaigus buvo išduotas vykdomasis raštas (ši byla, be kita ko, nebuvo konkrečiai išnagrinėta teisme) galėtų būti ištaisytas tos priemonės vykdymo proceso metu.
- 23 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismo nuomone, ši byla taip pat skiriasi nuo bylos, kurioje priimtas sprendimas *Asturcom*.
- 24 Iš tikrųjų *Asturcom* inicijuotas procesas buvo rungimosi principu nepagrįstas procesas, kuriam pasibaigus teismas skolininkui (fiziškai) nedalyvaujant (rengiant vykdomąjį raštą jis liko pasyvus) galėjo tikrai išduoti bendrąjį vykdomąjį raštą arba jo neišduoti.
- 25 Dabar nagrinėjamu atveju, atvirkščiai, skolininkas įstojo į bylą (taigi pasyvumo, dėl kurio buvo priimtas įsiteisėjęs vykdomasis raštas, nebeliko) ir išreiškė norą remtis (galimu) sutarties sąlygų nesąžiningumu.
- 26 Tačiau 2016 m. vasario 18 d. Sprendime *Finanmadrid*, C-49/14, EU:C:2016:9, Teisingumo Teismas nusprendė, jog Ispanijos nacionalinės procesinės teisės sistema prieštarauja Direktyvoje 93/13/EEB nustatytam apsaugos veiksmingumo principui, nes pagal ją, vykdant nurodymo sumokėti išdavimo arba vykdymo procedūrą, negalima *ex officio* patikrinti galimo sutartyje, iš kurios kilo skolinis reikalavimas, įrašytų sąlygų nesąžiningumo.

- 27 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas abejoja, ar nagrinėjamu atveju tiek sąlyga, pagal kurią kiekybiškai nustatomos kreditoriui mokėtinos palūkanos, tiek sąlyga, pagal kurią, be delspinigių, yra numatyta bauda, „siekianti 8 %“, atitinka Įstatyminio dekreto Nr. 206 33 straipsnio 2 dalies f punktą (ir atitinkamą Direktyvos 93/13 nuostatą).
- 28 Sprendžiant iš nurodymo sumokėti, jį priėmęs teismas nepriėmė sprendimo dėl galimo minėtų sąlygų nesąžiningumo.
- 29 Pagal nacionalinės teisės nuostatas ir jurisprudenciją, kadangi YB neapuskundė to nurodymo sumokėti, jis įgijo *res judicata* galią, ir visų pirma turi būti laikomasi nuomonės, kad kreditoriaus ir skolininko sutarties sąlygų nesąžiningumas (nesąžiningumo nebuvimas) jau įgijo numanomą *res judicata* galią.
- 30 Atsižvelgiant į apsaugos lygiavertiškumo principą, galima daryti išvadą, kad vykduojantis teismas negali nustatyti galimo tos sutarties sąlygos nesąžiningumo. Taip yra ne tik dėl to, kad vykduojantis teismas pagal nacionalinę teisę negali tikrinti vykdomojo rašto „esmės“, bet ir dėl to, kad tas raštas jau yra įgijęs *res judicata* galią.
- 31 Todėl prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas klausia Teisingumo Teismo, ar dėl reikalavimo formalią pusiausvyrą, kuri sutartimi nustatoma tarp sutarties šalių teisių ir pareigų, pakeisti realia pusiausvyra, galinčia atkurti sutarties šalių lygybę, vykduojantis teismas gali informuoti vartotoją (nors per procesą, kurio pabaigoje buvo išduotas galutinai įsiteisėjęs vykdomasis raštas, jis buvo pasyvus) apie galimą sutarties sąlygų nesąžiningumą, kurio galimybė nebuvo aiškiai atmesta įsiteisėjusiame sprendime, ir ar tuo atveju, jei vartotojas išreikštų ketinimą remtis tokių sąlygų nesąžiningumu, tas pats teismas galėtų nagrinėti, ar sutarties sąlygos nesąžiningos, nepaisydamas to, kad, pirma, vykdančiajam teismui neleidžiama nagrinėti vykdomojo rašto turinio ir, antra, kad tas raštas jau įgijo *res judicata* galią.
- 32 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš tikrųjų mano, kad teismui neišnagrinėjus, ar sutarties sąlygos yra nesąžiningos, vartotojo apsauga galėtų tapti nevisiška ir nepakankama, todėl jos nebūtų galima laikyti tinkama ir veiksminga priemone sustabdyti nesąžiningų sąlygų taikymą.
- 33 Teismo iniciatyva informuoti vartotoją apie galimą silpnesniosios sutarties šalies apsaugos nuostatų pažeidimą nereiškia nusižengimo teismo nešališkumo principui.
- 34 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas primena Teisingumo Teismo teiginį, kad teismo nešališkumu yra užtikrinamas teismo „neutralumas bylos šalių ir su bylos dalyku susijusių atitinkamų jų interesų atžvilgiu“. Šiuo požiūriu, vykdydamas *ex officio* turimus įgaliojimus, teismas parodo visai ne nešališkumo stoką, o požiūrį, kad jis ne vien atlieka šalių ginčo arbitro vaidmenį, o yra visuomenės bendrojo intereso atstovas (šiuo klausimu žr. 2017 m. birželio

14 d. sprendimo byloje *Online Games*, C-685/15, EU:C:2017:452, 61 ir 64 punktus).

- 35 Galiausiai prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas remiasi ne vien minėtu nešališkumo aspektu, bet ir Chartijos 47 straipsniu, nes šią teisės nuostatą Teisingumo Teismas pripažino svarbia siekiant „užtikrinti teisės subjektų teisių, suteikiamų Direktyva 93/13, kad nebūtų naudojamos nesąžiningos sąlygos, veiksmingumą“ (2014 m. liepos 17 d. Sprendimas *Sánchez Morcillo*, C-169/14, EU:C:2014:2099, 35 punktas).

DARBINIS VERTINIMAS